

ריקי גלזר

גורמים בהתפתחות המוקדמת המשפיעים על התנהגות אמהות בבגרות

קיימת הפריה הדדית בין מחקרי בני אדם לבין מחקרי בעלי חיים בנושא של התנהגות אימהית. המחקרים אודות צורת ההתקשרות אם-ילוד מתבססים על מחקרי בעלי חיים, ומחקרים על בעלי חיים שופכים אור נוסף על מרכיבי ההתנהגות האימהית. נערכו מחקרים רבים על חסך אימהי, הן בבני אדם והן בבעלי חיים, ועל השפעותיו ארוכות הטווח. אולם לא הרבו לחקור את מרכיבי ההתנהגות האימהית ה"נורמלית" ואת השפעתם על דור ההמשך, לפחות מבחינת התפקוד האימהי. כלומר, השפעת הטיפול האימהי על איכות תפקוד הילדים בעתיד כחורים אינה ברורה ומובנת דיה. מחקרי בעלי חיים, שבהם ניתן לבקר גורמים מתערבים שונים, נחוצים, בין השאר, להבנת השפעה זו.

מחקרי בעלי חיים מראים שההתנהגות האימהית מושפעת מקשת רחבה של תנאים סביבתיים ומתכונותיהם של האם והגורים. מחקרים שנערכו בשנים האחרונות בחולדות, מצביעים על כך כי לטיפול האימהי בכלל, ולהתנהגות הליקוק בפרט, יש השפעה רבה על התפתחות הגורים ועל התנהגותם בבגרות, ממצאי המחקרים (Birke & Sadler, 1987; Moore, 1984) מעידים על כך שלהתנהגות האם כלפי ילדיה יש השפעה על התפתחותם של הגורים הזכרים בעתיד.

אחד החוקרים שהרבה לחקור את הקשר הראשוני אם-ילוד (attachment) הנו Bowlby (1967). Bowlby טוען, שההתקשרות הראשונית בין הפעוט לבין האם נוצרת כדי לספק לו סביבה בטוחה, והצורך בקשר הנו צורך מולד ולא רק משרת צורך פיזיולוגי. גישתו של Bowlby שהצורך להתקרבות לאנשים אחרים הנו צורך ראשוני, נתמכה על ידי ממצאים אתולוגיים שהופקו באופן מדעי יותר מאשר ממצאי התיאוריות הפסיכואנליטיות המסורתיות. Bowlby הושפע במיוחד ממחקריו של Lorenz (1935), בהם נמצא, שלפחות בקרב מספר סוגים של ציפורים נוצרים קשרים עם האם, ללא קשר לצורך במזון.

דעתו של Bowlby עוצבה גם על בסיס מחקרים אתולוגיים נוספים, כמו מחקרי הטבעה (imprinting), שנערכו על ידי Batson (1966) ו-Sluckin (1964),

ומחקרים על התנהגות התקשרות של חיות (Bonding), שנערכו על ידי Hinde and Spencer-Booth (1967).

מעבר למחקרים אתולוגיים של בעלי חיים, גיבש Bowlby את התיאוריה שלו גם על סמך תצפיות בהתנהגות פעוטות וילדים, שהופרדו מהזמויות המטפלות הראשוניות שלהן (בד"כ האם) למשך פרקי זמן שונים. Bowlby (1969) הבחין במה שהבחינו חוקרי יונקים במעבדה ובשדה: כאשר הילוד הפעוט מופרד מן האם הוא חווה ומבטא תגובות אמוציונליות שונות. בשלב הראשון קיימת מחאה וחיפוש אקטיבי של האם, ולאחר מכן נצפות תגובות של ייאוש ופסיביות. אצל בני אדם קיימת תגובה נוספת: התבדלות והתעלמות מן האם כאשר היא חוזרת.

לדעת Bowlby (1973) תפקיד המבוגר במערכת ההתקשרות בינו לבין התינוק אינו רק לספק לפעוט צורך פיזיולוגי, אלא גם להגן עליו מפני סכנה, לספק לו מקלט כאשר הוא מרגיש מאויים, ולעזור לו לווסת את מידת ה-stress שלו. כלומר, על ההורה לספק לפעוט בסיס מקלט, ממנו יוכל לצאת לחקור את הסביבה, להתעניין באחרים, ובהמשך להיפרד מהוריו, ליצור קשרים חדשים ולפתח את עצמאותו.

כאמור לעיל, קיימים מחקרים רבים העוסקים ב-maternal behavior אצל חולדות, חלקם עוסקים במרכיבי ההתנהגות האימהית ובהשלכתה על התפתחות גורים. מאמרים רבים בודקים תפעולים הורמונליים על התנהגות אימהית, אחרים עוסקים בגמילה מוקדמת, גמילה מאוחרת, אימוץ ועוד. אולם לא נמצאו עבודות החוקרות את השפעת ההתנהגות האימהית ה"נורמלית" על התפקוד האימהי של דור ההמשך. במחקרי בני אדם מקובל לראות דפוס אימהיות העובר מאם לבת, וישנם מאמרים הדנים כיצד סגנונות ה-attachment משפיעים על המבנה ודינמיקת הקשר שנוצר עם האחרים (ערב, 1989).

מטרת המחקר הנוכחי הייתה לבדוק את השפעת מכלול ההתנהגויות האימהיות על ההתנהגות של הגורים הנקבות בעתיד, תוך כדי ניסיון לזהות את ההתנהגויות האימהיות שיש להן השפעה חזקה יותר על התנהגות אימהית עתידית של דור ההמשך.

השערות המחקר היו:

1. בנות לאימהות-חולדות שקיבלו ציון גבוה בהתנהגות אימהית, תקבלנה אף הן ציון גבוה בהיותן אימהות.

2. יהיה דמיון בין סגנון האימהיות של החולדה-האם לבין סגנון האימהיות של החולדה-הבת, באופן שככל שהאם תרבה בדפוס התנהגות מסוים כלפי ילדיה, כך בנותיה תרבינה גם הן בהתנהגות זו כלפי ילדיהן. הממצאים שהתקבלו תומכים בשתי ההשערות. מהתוצאות מתברר, שאבן אימהות שקיבלו ציון גבוה בהתנהגות אימהית בשגרה, בנותיהן קיבלו ציון גבוה במבחן התגובתי. הדבר התברר כנכון ספציפית לגבי מידת הליקוק במבחן התגובתי. התוצאות מעידות גם על קשר בין דפוסי ההתנהגות האימהית של האם ושל הבת: בנות שספגו סגנון אימהיות מסוים בילדותן, "הפנימו" אותו ונהגו בו כלפי בנותיהן. כן נמצא כי ניתן לנבא ממכלול ההתנהגויות הנצפות של האימהות את דפוסי ההתנהגות של בנותיהן בשגרה – אחוז השונות המוסברת היא כ- 19%.

סיכום

המחקר הנוכחי אישר את הסברה שההתנהגות האימהית של חולדות המופנית כלפי גורים, מושפעת מההתנהגות האימהות שספגה האם מאמה היא. בכך משלים המחקר את ממצאי מחקרם של Moore (1984) ו-Birke and Sadler (1987), שבדקו ניבוי ההתנהגות האימהית לגבי ההתנהגות החברתית-מינית של הצאצאים הזכרים. מחקרנו שופך אור לגבי השפעת ההתנהגות האימהית על הצאצאים הנקבות, בהיותן אימהות בעצמן. **תוצאות המחקר מעידות על המשכיות השפעת דפוס האימהיות הנספג בילדות, מעבר להתבגרות, גם לגבי סגנון אימהי עתידי** כאשר הצאצא הופך להורה. מעניין יהיה לבדוק את השפעת מכלול ההתנהגות האימהית אצל נשים על ההתנהגות האימהית של בנותיהן, ולזהות העברה בין-דורית בתחומים שונים. בשונה מבעלי חיים, **לסוציאליזציה** שעוברים הילדים בגילאים השונים יש תרומה ניכרת, ויתכן שממצאי מחקר שייערך על התנהגות אימהית אצל בני אדם, יהיו שונים מאלה המתוארים לעיל.

ביבליוגרפיה

- ערב, א' (1989). הקשר בין סגנונות attachment לבין המבנה והדינמיקה של קשר אהבה, עבודת גמר למ.א., אוניברסיטת בר-אילן.
- Birke, L.I.A. & Sadler, D. (1987). Differences in maternal behavior of rats and the sociosexual development of the offspring. *Developmental Psychobiology*, 20, 85-99.
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Attachment*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Separation*. New York: Basic Books.
- Hinde, R. & Spencer-Booth, Y. (1967). The behaviour of socially living rhesus in their two and half years. *Animal Behaviour*, 15, 169-196.
- Lorenz, K.Z. (1935). Der Kumpan in der Umwelt des Vogels. *Journal of Ornithology, Leipzig*, 83, (English translation: In C. International Universities Press).
- Moore, C.L. (1984). Maternal contributions to the development of masculine sexual behavior in laboratory rats. *Developmental Psychobiology*, 17, 347-356.
- Sluckin, W. (1964). *Imprinting and early learning*. London: Methuen.